

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istorია

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Caput XVI.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

αὐτὴν ἔπειτα διὰ δόσκων ὁμολογεῖν, ἰὸν ἰαβρα-
 εῖα τῆς κ' τῆ θανάτου νίκης ἀναδυσάμενον.
 ἐχομ' αἰσοὶ κ' τρίτῳ ἕσπερον ἀφαιτιαν, τῆ
 σωτηρίας θανάτου. ἱερεῖον ἰὸν ἕσπερον τῆ κοινῆ
 γένεσ ἀναπεμπόμενον, τῶ παμ βασιλεῖ τῆ
 ὀδῶν Θεῶ. ἱερεῖον, ἕσπερον τῆ ἀνθρώπων
 ἀγάθης καθιερέμενον. ἱερεῖον δαμονικῆς πλά
 νης διπλοῦσιν. ἱερεῖον δὴ τὰ ἐνός καὶ μεγάλης
 θυμῶν τῆ παντοῦ σώματ' ἱε Σωτήρος
 ἡμῶν, ὅπερ τῆ τῶν ἀνθρώπων γένεσ σφαγι
 αὐτῶν, κ' πάντων ἐθνῶν τῆ πρὶν ἀσεβείας
 δαμονικῆς πλανῆς ἐνεχημένων ἀντίψυχον
 ἀνεγείραντ', πᾶσα λοιπὸν ἡτῶν ἀνάτων κ' B
 ἀνέρον δαμῶν δαμάμις καθήρητο. ἔλθ' ὅ
 τε κ' παρέτο αὐτῶν δυνάμει κρείττονι, πᾶσα
 γὰρ κ' ἀπατηλῆ πλάνη, τὸ μὲν οὖν εἰς ἀν
 θρώπων σωτήριον θάυμα, αὐτὸ δὴ τὸ τῆ λῶσε
 σωματικῶν ὄργανον, ὅπερ τῆς κοινῆς ἀνθρώπων
 ἀγάθης καθιερέτο, καὶ τῆ ἀεὶ ἰὸν τῆ θά
 νατου ἀεὶ ἐλεημερῶν σφάγιον, ὡς ἐλθῶν
 ἱερεῖον βοῶσι φωνῶν. τὸ δὲ μὲν ὀδῆ πηλέεσσιν,
 ἰὸν ὁ ἀμῶν τῆ Θεῶ ὁ ἀνέρον τῶν ἀμαρτιῶν τῆ
 κόσμου. τὸ δὲ ὀδῆ πηλέεσσιν, ὡς πρό
 ἔτατον εἰς σφάγιον ἡχῆθ, κ' ὡς ἀμῶν ἐναν
 τῶν κρείττον' αὐτῶν ἀφῶν, κ' ἰὸν ἀίτιον C
 διὰ δόσκων εἰς πηλέεσσιν, εἰς τῆ ἀμαρτι
 ἡμῶν φέρει, κ' ὡς ἡμῶν ὀδῶν ἀταμ, καὶ ἡ
 μῶν ἐλογισάμεθα αὐτῶν ἐναντὶν πόνω κ' ἐν
 πηγῆ καὶ ἐν κακῶσιν, αὐτῶς εἰς τῶν ματιῶν,
 διὰ τῆ ἀμαρτίας ἡμῶν, κ' ἐμαλακίῶν, διὰ
 τῆ ἀνομίας ἡμῶν παρὰ εἰρήνης ἡμῶν ἐπ'
 αὐτῶν. τῶ μάλῳ αὐτῶν ἡμῶν ἰάθημεν, πάν
 τῆ ὡς ὡς ἔκατα ἐπ' ἀνήθημεν. ἕκαστ' τῶ
 ὀδῶν αὐτῶν ἐπ' ἀνήθη κ' κῆρ' παρέδωκεν ἀν
 τῶν αἰσ ἀμαρτίας ἡμῶν. τὸ μὲν οὖν ὄργανον D
 τῶ ἀνθρώπων τῆ Θεῶ λόγε, διὰ τῶν κα
 θιερέτο τῶ ἀίτιας, εἰς τῆ ὁ μέγας ἀρχιε
 ρεῖς ὁ τῶ πανηγυρόν κ' παμ βασιλεῖ Θεῶ ἱε
 ρεῖον, εἰς τῶ ὀδῶν τῶ ἱερεῖον. Θεῶ λό
 γῶ Θεῶ δαμάμις, κ' Θεῶ σοφία, τὸ θνητῶν ἐπ'
 ἑς μακρὸν ἀνεκαλεῖτο τῆ θανάτου. κ' τῆ τῶ
 τῶ τῆ κοινῆς ἡμῶν σωτηρίας τῶ ἀπαρχῶν
 παρὰ τῆ τῶ πῶν εἰς τῆ θανάτου καὶ
 εἰς δαμονικῆς ἀεὶ ἀτάξεως, τῶν τε παλαιῶν
 ἀνθρώπων δαμῶν ἀνθρώπων, τῆ εἰς ὅπερ πάν
 τῶν ἀνθρώπων ἀνεγείρας. Ἀλλὰ γὰρ τῶν
 ὀδῶν ἐχθῶν, ὡς κ' εἰς τῶν ἀποδείξει εἰλθεῖν.

A morte docuit esse agnoscendum, qui
 victoriam de morte reportasset. Pos
 sem etiam tertiam tibi causam Domi
 nicæ mortis exponere. Fuit ille sacra
 quedam victima, pro universo homi
 num genere, Deo omnium Regi ob
 lata. Victima pro universo hominum
 grege immolata: victima quæ damo
 niacæ superstitionis errorem profliga
 vit. Postquam enim una illa victima &
 eximia hostia, sacrosanctum scilicet
 corpus Servatoris nostri, pro huma
 no genere mactatum est, & quasi vi
 carium pro vita omnium gentium, quæ
 demoniacæ superstitionis impietate
 obstrictæ, tanquam læsæ Majestatis
 reæ tenebantur, oblatum est: omnis
 demiceps impurorum ac profanorum
 demonum potentia corrui; omniq;
 terrestris ac fraudulentus error, po
 tentiore quadam virtute statim fra
 ctus ac debilitatus est. Salutaris igitur
 hostia ex hominibus assumpta, ipsum
 scilicet Verbi divini corpus, pro uni
 verso hominum grege immolata est.
 Et hæc est victima neci data, de qua
 sacra litera loquuntur; nunc quidem
 in hæc verba: Ecce Agnus Dei, qui ^{joan. 10.}
 tollit peccata mundi. Nunc verò in
 hunc modum: Sicut ovis ductus est ^{Es. 53.}
 ad eadem, & tanquam agnus coram
 tendente se obmutescens. Causam
 item docent, cum addunt: Hic pec
 cata nostra portat, & pro nobis dolo
 res patitur: & nos reputavimus eum
 esse in labore, & in plaga & in affli
 ctione. Ipse autem vulneratus est pro
 pter peccata nostras, & obrutis est
 propter iniquitates nostras. Disciplina
 pacis nostræ super eum: vibicibus
 ejus nos sanati sumus. Omnes quasi
 oves aberravimus: unusquisque in via
 sua exerravit. Et Dominus tradidit eum
 peccatis nostris. Has igitur ob causas
 humanum Dei Verbi corpus immola
 tum fuit. Ipse verò Pontifex Maximus
 Deo omnium Principi atque Impera
 tori consecratus, cum aliud quidpiam
 esset quam victima, Dei videlicet ter
 mo, Dei virtus atque Sapientia; mor
 tale corpus brevi a morte revocavit:
 idque tanquam primitias communis o
 mnium salutis Patri suo obtulit; hoc
 tropæum victoriæ quam de morte dé
 que demonum acie retulerat, & hu
 manarum victimarum quæ quondam
 immolari consueverant averrunca
 mentum, pro universo hominum ge
 nere statuens. Quæ cum ita se habeant, ^{CAPUT XVI.}
 nunc ad eorundem demonstrationes ve-

niamus: si tamen harum rerum veritas opus habet demonstratione, aut si testimonia manifestis & evidentibus factis necesse est adhibere. Accipe igitur eas demonstrationes, benignâ prius aure ad sermonis audientiam preparata. Cunctæ olim in terris nationes, & universum hominum genus, in provincias, in varias cujusc; gentis ac loci dominationes, in tyrannides ac multiplices Principatus discussum erat. Atq; hinc pugnae & bella continua; hinc vastationes & captivorum abductio, tam in agris quam in civitatibus exstiterunt. hinc tot historiarum argumenta; adulteria & mulierum raptus: hinc excidium Trojæ; & veterum tragœdiæ, apud omnes ubiq; homines per vulgatae. Quarum quidem rerum causas quisquis plurimorum Deorum cultui adscripserit, is meo iudicio non errabit. Sed postquam salutare Christi instrumentum, sanctissimum scilicet ejus corpus, quod omni demonum fraude atq; operatione potentius, & ab omni culpa tam in loquendo quam in agendo alienum fuit; velut tropæum quoddam victoriæ, & veterum malorum avtruncamentum adversus demones erectum est, statim omnium demonum opera dissipata sunt: nec amplius locorum dominationes, multiplices principatus; tyrannides & Republicæ fuerunt; nec que inde oriri consueverant agrorum vastationes; & obsidiones urbium atq; expugnationes. Sed unus quidem Deus omnibus predicatus est: simul verò unum apud omnes Imperium viguit, romanorum; & inexpiabile illud atq; implacabile odium, quo gentes ab omni fere ævo inter se mutuo collisæ erant, subito extinctum est. Et sicut unius dei notitia, unaq; ratio religionis ac salutis, Christi videlicet doctrina, hominibus tradebatur; ita etiam eodem tempore cum unus totius orbis Rom. Imperator esset constitutus, altissima pax ubiq; terrarum obtinuit. Ita unius Dei nutu, duo summa inter homines bona quasi duo germina, simul eodemq; temporis momento eruperunt: Romanum scilicet Imperium, & pietatis Christianæ doctrina. Et ante illud quidem, alii Syriæ; alii Asiæ; alii Macedoniae seorsum quisq; regnum tenebant. Egyptum quoque ab aliis sejunctam quidam possidebant; alii que similiter Arabiam. Sed & Palestinam Judæi sub ditionem ac potestatem suam redegerant. In singulis vicis, uribus ac locis, homines velut insania

A εἰ δὲ διὰ τοῦ εἰς εὐαγγελίου δὲ τὰ τέττον ἀλλοδαποῦ
εἰ δὲ ἀναργῶν πραγμάτων ἀναγκάσει
ζώσαται τὰς μαρτυρίας δὲ καὶ ἵσταται
εὐγνώμονα πρὸς λόγῳ τῶ ἀκούσας
σας. διήτητο μὲν πάντα τὰ πάλαι ὄντα
ἐθνη, καὶ τὸ πᾶν ἀνθρώπων γένος, εἰς ἐπιτο
χίας καὶ ἐξουσίας καὶ τοπαρχίας, τυραν
δας τε καὶ πολυαρχίας κατετέτριπτο. ὡς
μάχαισι συνεχῆς καὶ πόλεμοι, θνήσκεις τε καὶ
ἀνδραποδισμοὶ κατ' ἀγέρας καὶ κατ' πόλεις
ποτ' αὐτὰς διελίμπανον. ἰσοειῶν τε καὶ
B σα; μυρία, μοιχεύατε καὶ γυναικῶν ἀπει
γαί. ἐνθεν τὰ ἴδια κακά, καὶ αἰσθητὰ πάντα
θρησκείας μνημονοῦντες τῆν παλαιῶν
χωρῶν τέττον δὲ ἐκ ἀναιμάκτοις τὰς αἰτίας
τῆ πολυθῆου πλάνη ἀποστολεῶν ὡς ἡ πο
τήθειον ὄργανον, αὐτὸ δὲ τὸ παναργῶν τε καὶ
ἐξ ὁσῶμα. τὸ κρείττον ἀπάσης δαμονικῆς πῶ
νης ἐνεργείας ὄφθεν, κακίας τε τῆς δι' ἐργῶν
λόγων ἀλλοτρίων. νικητήθειον τρέπαροι τε πα
λαιῶν κακῶν ἀπὸ τρέπαρον καὶ δαμνῶν ἀπο
ψέτο, ἐλύετό τε αὐτὰ πάντα δαμνῶν
C γὰ καὶ ἐκέτ' ἦσαν τοπαρχίαι καὶ πολυ
χίαι, τυραννίδες τε καὶ δημοκρατίαι, αἰτεῖται
ταῦτα σιμισάμναι καὶ πόλεις καὶ καταχω
ρας θνήσκεις καὶ πολιορκίαι ἀλλὰ Θεὸς μὲν
πάντα ἐσηρέψατο, ἐν ταῦτα δὲ καὶ βασιλείαι
μιαῖσις πᾶσιν ἢ Ῥωμαίων ἐπιπέσει ἀνεῖρηται
ἀδελφῶς ἢ ἐξ αἰῶν ὄπισθ' ἀκατάλλη
τος τῆν ἐχθρῶν ἐχθρα ὡς ἱεὸς θεοῦ γῶσπι
σι ἀνθρώποις παρεδίδετο, καὶ τρέπος αἰετο
βείας. Σωτήθειός τε ἡ χεῖρ ἐξ ἰδασκαλία, κα
τά ταῦτα καὶ βασιλείαι ἐνός ὕφ' ἐνα καὶ τῶ
D σαντ', εἰρήνη βασιλεία τὰ σύμπαντα ἐ
λαμβάνει. ὁμῆτε καὶ ὕφ' ἐν κενρῶ ὅσῳ
ἐνός Θεοῦ νεύματ', ἀνεψύοντο εἰς ἀνθρώποις
ἀγαθῶν δύο βλαστοί. ἢ τε Ῥωμαίων ἀρχὴ
ἢ εὐσεβῆς διδασκαλία. ἀπὸ γε μὴν ἰ
της, οἱ μὲν ἀφωρισθῶντος Συρίας ἐκείνου
ἢ τῆς Ἀσίας ἐβασίλευον ἀλλοί, ἢ Μακεδονί
τῶν ἢ Ἀιγυπτῶν ἀποτεμέντες ἕτεροι, καὶ
χον, καὶ χῶσαν τῶν Ἀράβων ὡσαύτως ἀλλο
ναί μιν καὶ Παλαιστίνων, τὸ Ἰερουσαλὴμ
τεῖ γέν' ἢ καίμας τε καὶ κατὰ πόλεις

κατὰ πάληα τόπον, ὡσπερ ὑπὸ τινος ὄρα-
 πησίας κατ' ἀλλήλων φονῶντες κ' δαίμονων-
 τες ἀλλήθως πολέμοις κ' μάχαις ἐχολάζον
 ἀλλὰ ἄθροως ἅπαντα ὡσπερ δ' ὑπόστασις
 μίας δυο μεγάλας προελθούσας δυνάμεις,
 ἡμέρωσαν τε καὶ εἰς Φιλίαν συνήγαγον. ἢ τέ
 Ῥωμαίων ἀρχὴ μόναρχος ἐξ ἑκείνης φανθεῖ-
 σα κ' ἡ τέχνη ἐδιδασκαλία, ὁμῆ καὶ τὸ
 αὐτὸ σωμακμάσασαι ἀλλήλαις ἢ μὴ γέ τ' ἔ-
 σωτηρίας ἢ μὴ δυνάμεις, τῶν δαίμονων πο-
 λυαρχίας τε κ' πολυθείας καθελε, μίαν βα-
 σιλείαν Θεῶ πᾶσιν ἀνθρώποις, Ἑλληνισί τε καὶ
 Βαβυλωνίαις κ' τοῖς μέχειτων ἐρασιῶν ἔγχε, B
 κηρύττουσα ἢ τὴ Ῥωμαίων ἀρχῆως ἀν' ἑσθρα-
 θηνημῶν τῶν τῆς πολυαρχίας αἰτίων, τὰς
 ὁρωμῆρας ἐχειρῆτε, εἰς μίαν ἐνωσιν κ' συμφω-
 νίαν τὸ πᾶν γένος σωματικῶν σπύδρασα. καὶ
 τὰ πολλὰ μὴ παντοίων ἐθνῶν σωμαγαγῆ-
 σα, μέλλουσα ἢ ὅσον ἔπω, κ' αὐτῶν ἀχειρῶν
 ἀκρω τῆς οἰκουμένης, ἐφάπτεσθαι. τῆς σωτηρίας
 διδασκαλίας σὺν θεῖῃ δυνάμει, ὡσπερ ἐξου-
 μαρτίωσης ἀντή τὰ πάντα, κ' ὁμοῦ καθε-
 σῶσθαι. τὸ γέ τοι ἀν' αἴτη το μέγα θαῦμα, C
 τοῖς φιλαληθῶς τὸν νοῦν ἐφισῶσι, κ' μὴ τοῖς
 καλοῖς βασικαίνων ἐτέλεσιν ὁμῆ τε γὰρ τῶν
 δαίμονων ἀπηλέγγχετ' πλάνη. ὁμῆ κ' ἢ ἐξ αἰ-
 ῶν ἔχθερα κ' μάχη τῶν ἐθνῶν διελύετ' καὶ
 πάλιν ὁμῆ Θεὸς εἷς, καὶ μία τέ τε γνῶσις εἰς
 πάντας ἐκηρύττετ'. ὁμῆ κ' βασιλεία μία ἐν
 ἀνθρώποις ἐκρατύνετο. κ' τὸ πᾶν ὁμῆ τῶν
 ἀνθρώπων γένος, εἰς εἰρήνην κ' Φιλίαν μεθρη-
 μάζετο. ἀδελφούς τε ὡμολόγου ἀλλήλοις οἱ
 πάντες, κ' τῆν οἰκίαν φύσιν ἐγνώριζον ἀντί-
 να γοῦ ὡσπερ ὄξ' ἐνός φῶτες πρὸς ἐνός τε
 Θεῶ οἱ παῖδες, κ' μητρὸς μίας τῆς ἀληθοῦς
 εὐσεβείας, εἰρημικῶς ἀλλήλοις ἠσπαζοντό τε
 κ' ἀπελάμβανον. ὡς μηδ' ἐν δ' ὑποδ' ἐν ἐξ ἑκείνης
 τῆν συμπασαν οἰκουμένην, μίας ἐνομο-
 μῆρας οἰκίας καὶ συγγενείας, ἐξείναί τε πο-
 ρείας ὅτω φίλον σέλλεσθαι, δοποημῆν τε ὅποι
 τίς θελοῖ σὺν πάσῃ ῥασιῶν καὶ τοὺς μὴ δ' ὑπο
 δυσμῶν ἀκινδύως ἐπὶ τὰ ἑῶα παρῆναί.
 τὸς ἢ ἐνδ' ἐπάλιν ἐκείσε, ὡς ἐπὶ πατρίδας
 οἰκίας σέλλεσθαι. πηρὲς ὁ δ' αἰ τε παλαιῶν
 κηρημῶν λόγια καὶ προφητῶν ἀναφώνησας,
 μνησίας μὴ κ' ἄλλας αἰς ἐννῶν ὡσπερ ἀτίθεσθαι

A correpti & à demone agitati, per con-
 tinua bella & pugnas in caedes mutuas
 ferebantur. Verum duæ maximæ po-
 testates velut ex una transfenna simul e-
 missæ, cuncta repente pacarunt & in
 concordiam reduxerunt: Romanum
 videlicet Imperium, quod ex eo tem-
 pore sub unius Principatu fuit; & Chri-
 sti doctrina: quæ quidem duæ potestates
 uno simul eodemque tempore ef-
 floruerunt. Ac Servatoris quidem ho-
 stri potestas, multiplices illos Princi-
 patus ac divinitates dæmonum evertit;
 unum Dei Regnum cunctis hominibus
 tam Græcis quàm Barbaris, ipsisque ad-
 eo extremas terrarum plagas incolenti-
 bus annuntians. Romanum autem Im-
 perium, utpote sublatis jam antea mul-
 torum Principatuum causis, eos qui ad-
 huc supererant, ditioni suæ adjunxit; id
 maximè studens, ut univèrsam genús
 humanum communi inter se concordie
 vinculo colligaret. Et plerisque quidem
 gentes jam in unum coëgit & concilia-
 vit: brevi verò ad ultimos usque terrarum
 fines profecturum est: quippe cum sa-
 lutaris doctrina cum divina quadã vir-
 tute conjuncta, cuncta ipsi facilia ac pla-
 na præstet. Hoc profecto ingens mira-
 culum esse fatebuntur ii, qui veritatis
 studio adducti rem attentius expendere,
 potius quàm pulcherrimis rebus ob-
 trectare voluerint. Simul enim dæmo-
 niacæ superstitionis error convictus est;
 & inimicitias ac pugnas quæ inter gen-
 tes jam inde à præcis temporibus ferve-
 bant, finis impositus: simul unicus Deus,
 unaque ejus notitia omnibus prædicata
 est; & unum in terris Imperium stabili-
 tum; & univèrsam humanum genús ad
 pacem concordiamque revocatum; cunctis
 vicissim fratres se esse profitentibus,
 & propriam agnoscentibus natu-
 ram. Statim igitur velut filii ex eodem
 D Patre, uno scilicet Deo; & ex eadem
 matre, vera scilicet pietate geniti, paci-
 ficè seipsos mutuò salutare atque exci-
 pere cœperunt. Adeò ut orbis terrarum
 univèrsus nihil à domo & familia opti-
 mè constituta differre deinceps videretur;
 & iter facere & peregrè quò quisque
 vellet proficisci cum omni securitate
 cuivis liceret: & alii quidem ab Occi-
 dentis partibus ad Orientem absque peri-
 culo comimearent; alii verò hinc ad illas
 partes, velut ad suam ipsorum patriam
 pergerent: complerenturque veterum
 Oraculorum responsa, & cum innume-
 rabiles alia Prophetarum prædictiones,
 O o o o

quas referre in praesentia non vacat; A
 tum illae quae de salutari Dei verbo lo-
 quuntur in hunc modum: Dominabitur
 a mari usque ad mare, & a fluminibus
 usque ad fines orbis terrarum. Et rursus:
 Orietur in diebus ejus justitia & abun-
 dantia pacis. Et alibi: Confringent
 gladios suos in vomeres, & lanceas
 suas in falces; non accingetur gladio
 gens contra gentem, nec amplius
 militaribus exercitationibus vacabunt.
 Haec praedicta, & Hebraico sermone
 multis ante saeculis pronuntiata fue-
 rant; quae nostra demum aetate ope-
 ribus ipsis expleta, veterum Oracu-
 lorum testimoniis fidem adstruunt.
 Quod si aliorum praeterea argumen-
 torum copiam desideras, ea non ver-
 bis jam accipe, sed rebus ipsis. Aperi
 oculos mentis tuae, & cogitationis ja-
 nuas reclude. Diu multumque tacitus
 tecum expende, Interroga temet-
 ipsum; & quasi ab altero sciscitare, re-
 rum naturam perscrutans in hunc mo-
 dum. Quis unquam ab ultima usque
 hominum memoria Rex aut Princeps;
 Philosophus aut Legiflator; Propheta
 denique seu Graecus seu Barbarus, tan-
 tum auctoritatis & potentiae adeptus
 est, non dico post mortem, sed vi-
 vus adhuc & spirans, & multiplici pol-
 lens virtute; ut omnium ubique homi-
 num aures atque linguas nominis sui
 gloria completeret? Nemo certe praeter
 unum Servatorem nostrum post victo-
 riam de morte reportatam istud praes-
 titit, cum & Discipulis suis verbo
 praecipit, & reipsum deinceps confirma-
 vit: Euntes, inquit, docete omnes
 gentes in nomine meo. Cumque ipsis
 praedixisset & affirmasset fore omnino
 ut Evangelium suum per universum
 orbem praedicaretur in testimonium
 cunctis gentibus, verbis eventum con-
 tinuo subjunxit. Statim certe, non
 longo temporis spatio interjecto, do-
 ctrina ejus totum orbem replevit. Quid
 habet ad ea quod respondeat, is qui in
 hujus sermonis exordio nos reprehende-
 bat; praesertim cum omni ratione
 validius sit oculorum testimonium.
 Quis vero pestiferum ab omni aetate &
 exitiale demonum genus, quod jam-
 pridem universas gentes ac nationes
 depauperabat, & motione atque im-
 pulsu simulacrorum multas in terris
 praestigias edebat, invisibili ac poten-
 te dextra, velut immanes belluas ab ho-
 minum grege fugavit? Quis alius quam
 Servator noster, per invocationem

Esai. 71.

Esai. 20.

Mat. 18.

αρχολη. αταρε δη κτας αμφιτε (C) ατνηελενη
 ωδ επη βοωσας. κατακυριευση δοπο θηλαα-
 σης εως θαλασσης, και απο ποταμων και πε-
 ρατων της οικουμηνς. και αυθις, αιαταει εν
 ταις ημεραις αυτη δικαιοσυνη, και πηνηθη
 ειρηνης, κ συγκοινησιν τας μαχαίρας αυτων εις
 αροτρα, και τας ζικυιας εις δρεπανα. και μη
 ληψεται ενθρονον επ ενθρονον μαχαίρας, και
 μαθωσιν επι πολεμειν ταυτα πεδλεγεσθαι, και
 φωναης εβραων εξ αιωνου μακρησιν
 ευπτετο. Ταυτα τοις εργοις και ημασ αυτων
 οξωμωρα, των παλαιων φωνων πισετωσιν
 μαξηρειας σου ελ αλλ ει ποθειεσ ετερον αποθε-
 ξων σεβασιας, μη λογοις, αλλ εργοις ταυτων
 λαμβανε. διανοιξον της σαυτησ διανοιας της
 οφθαλμυς, και τη λοισμωσ τας πύλασ ανα-
 τασον. πολυ τε θρησκων παρε αυτων λογον
 αυτος τε σαυτον ερωτα, και ωσ παρε ετερον
 θανεσ ωδ επηλη των πραγμων φυσικησ
 εδωμωρα. τισ πρωποτε των εξ αιωσ εσασ-
 λευς. η αρχων. η φιλοσοφου. η νομοθετησ,
 σεσοφητησ ελληνικωσ η βαρβαρωσ, τωσπι
 αρετησ απνευγατο, ετι γε μη θανατον αλλ
 τιζων και εμπνεων εν πολλα δυναμωσ, και
 παντων των θρησκων ανθρωπων, ακουωσ, η αν-
 ταν εμπνησται αυτησ σεσοθηρειας; αλλ α το
 το γε εδεις, η μονου εις ο ημετεσ (C) (C)
 μη τιω κη τη θανατε νικωσ διεπαρξαται τον
 αυτησ γνωσειμοις λογον ειπων εν εργω τωσπι
 πορδθεντεσ του μαθητευσατε παλιν αθη-
 νη εν τω ονοματι μου φησασ αυτοις, περτω
 τε και απο θηναρων, ωσ αρχεσ δε το ουνοσ και
 αυτησ κηρυχθωσιν εν ολη τη οικουμηνησ μεσ-
 τυρειον πασι τοις εθνεσιν, αμα λογωσ τεσπι
 επηγαγεν αυτικα ελ ου και εκ εις μαθησ
 συμπασα οικουμηνηων αυτησ λογων επηκεισ
 ουν εχοι αν προς ιερο ειπειν ο καταρχασ της
 ημων θρησκωσ, οπωσ παντασ λογωσ
 κηρεισαν, η δια της οφθαλμωσ τυγχανησ μαθησ
 τισ ε εξ αιωνου το βλαπτικον και οδεθρονικον
 μονων φυλον, το παλαι πασαν ανθρωπων αν-
 σωσιν θρησκωμωρον, και δια της των εθνων
 κηρσεωσ πολλασ εν ανθρωποισ γαπτασ
 θρησκωμωρον, αρχατωσ, κηρταωσ, και
 ει οια θρησκωσ δεινουσ, της ανθρωπων αν-
 δρωσεν αγελησ; τισ ελ ετεροσ, ωσ ο
 μετεσ σωτηρ, δια της εις αυτον επι κλησιν

καθαρῶτάταις ἐυχαῖς ταῖς δι' αὐτὸ πρὸς τὸν
 τῷ ὅλων Θεὸν ἀναπεμπούμαι, τὰ λέγοντα
 τῷ ποτηρῶν πνιμάτων ἔξ ἀνθρώπων ἀπε-
 λαύων ἐπεξέστας ἐδώκε, τοῖς καθαρῶς καὶ
 ἀπλάως μετερχομένοις τὸν βίον, τῆς ὑπ' αὐ-
 τὸ παραδοθείσης φιλοσοφίας ἀνάμικτος ἢ ἢ
 λογικῆς θυσίας τὰς δι' ἐυχῶν καὶ δωρητῆ
 θεολογίας τοῖς αὐτῶν θιασώταις, τῆς ἑπιτελεῖν
 παρ' ἑδωκεν ἄλλο, ἢ μόνον ὁ ἡμέτερος. Ὡ-
 σθηδὸν ἐπὶ τῆς καθ' ὅλης ἀνθρώπων οἰκουμε-
 νικῆς θυσίας ἡμεῖς, ἐκκλησιῶν τε ἀφιε-
 ρώματα νοερῶν τε ἔξ λογικῶν θυσιῶν ἱεροπε-
 πείσ λειτεργίαι, μόνω τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ
 πρὸς πάντων τῶ ἐθνῶν ἀναπεμπούμαι
 τὰς δι' αἱμάτων καὶ λυθῶν, καπνῶ τε παρρη-
 ἐπιτελεῖν θυσίας τὰς τε ὁμάς ἐκείνας
 καὶ μανιώδεις ἀνδροκτασίας τε καὶ ἀνθρωπο-
 θυσίας, τῆς ἀφανῆ τε καὶ ἀοράτῳ δυνάμει,
 σθεδὸν ἡμῶν καὶ μηκέτι ὑπάρχειν παρεσκεύασεν,
 ὡς μαρτυρεῖται πρὸς αὐτῆς γε τῆς ἐλλύων ἱ-
 σορίας. ἐπειδὴ ἐπρότερον, ἀλλ' ἢ μὴ τῶ ἐν-
 θεοῦ τῶ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίαν, καὶ τῶ
 ἀδελφῶν χρόνος, πᾶσαι αἰ πανταχῆ τῆς κα-
 τεύθησαν ἀνθρωποθυσίαι ἰσοπέτων ἐναρῶν
 ἀποδείξω, τῶ μὴ τὸν θάνατον ἀρετῆν τε καὶ
 δυνάμει τῶ σωτῆρος ἡμῶν πιστευθῶν, τῆς
 ἐπὶ σιδῆρος τὴν Ἰουδαίαν ὡς μὴ συμμαρτυ-
 ρεῖν τῆ ἀληθείᾳ, καὶ τὴν ἐν θεοῦ αὐτῶ ὁμο-
 λογίαν ζώντων γὰρ, ἀλλ' ἐνεκρῶν τὰ κατορ-
 θώματα. ὅψαι τε ἀδελφῶν φασὶν εἶναι τὰ
 φαινόμενα αὐτῶ γὰρ χθρῆς καὶ πρῶν θεο-
 μάχων γένεσθαι, τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἐκκύκα,
 ἢ γε τε καὶ ἀπῆγε, ἐκ πολλὰ ἰσχυρῶν. ἐπεὶ ἔξ ἀν-
 θρώπων ἀπῆλλαγη, καὶ τῶ δὴ μὴ ταῦτα ἐπὶ
 γῆς, σκυβάλων ἐκκλητότερον. ἀπνευ. ἀκίνη-
 τον ἀναυδον. καὶ ἐκ ἐτ' αὐτῶν λόγῳ ἐδέεις, ἐ
 μῆμη φύσις γὰρ αὐτῆ νεκρῶν καὶ ὁ μηκέτ' ὦν,
 ὅδ' εἰς ἐσιν. ὁ ἔμπεδῆς ὦν πράξειε τι; ὁ δ' ἐνερ-
 γῶν καὶ πράξῃων, καὶ πλείονα τῶ ζώντων δυνά-
 μει, πῶς ἀν' ὡποληφθεῖ μὴ ὦν εἰ δ' α-
 φανῆς εἶη Ἰαρκὸς ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' ἐκ ἐν αἰ-
 δῆσθ' ὁ κεκτῆρον. ἐδ' ἐτεχνικῆς λόγος, ἐδ' ἐ
 ἐπισημονικῆς θεωρίας, αἰδῆσθ' ὁ σωμαίων κα-
 ταμανθάνομεν. ἐδ' ἐνοῦ τὸν ἐν ἀνθρώποις,
 μη τί γε θεῶ δυνάμει ἐδέεις πῶποτε ὀφ-
 θαλμοῖς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τὰ τοιαῦτα πέφυ-

A nominis sui, & purissimas preces ipsius
 nomine Deo Optimo Maximo oblatas,
 nequissimorum spirituum reliquias ex
 hominibus abigendi potestatem dedit
 iis, qui traditam ab ipso vivendi nor-
 mam ac disciplinam castè & sincerè se-
 querentur. Jam verò incruenta & ra-
 tionalia sacrificia, quæ precibus & ar-
 canâ quâdam Dei appellatione perfici-
 untur, quis unquam alius sectatores
 suos offerre docuit, quàm Servator nos-
 ter solus? Quam ob causam per univer-
 sum orbem terrarum constituta nunc
 sunt altaria, & Ecclesiæ consecratæ; &
 sacrosancta ministeria intellectualium
 ac rationalium sacrificiorum soli om-
 nium moderatori Deo ab omnibus
 gentibus offeruntur. Sacrificia autem
 illa sanguine, cruore ac fumo peragi so-
 lita; crudeles it em illas & furiosas homi-
 num cædes ac victimas, quis occultâ
 quâdam & invisibili potentia aboleri ac
 prorsus extingui fecit; adeo ut hoc ipsū
 etiam Gentilium testentur historiæ?
 Neq; enim nisi post divinam Servatoris
 nostri prædicationem, circa tempora
 Imperatoris Hadriani, omnis ubiq; hu-
 manarum victimarum immolatio subla-
 ta est. Cùm ergo Servatoris nostri post
 mortem virtus atq; potentia, tot tamq;
 evidentibus argumentis comprobetur,
 quis est adeo ferrens animo, ut veritati
 testimonium perhibere cum ceteris no-
 lit, & vitam illius divinam confiteri? nam
 præclara facinora, viventium sunt non
 mortuorum; & ea quæ cernimus, occultarum
 rerum notitiam nobis subministrant. Nuper
 quidem ac nudius tertius, impiorum hominum
 contra Deum pugnantium natio universam
 mortalium vitam conturbabat, & potentia
 ac viribus pollens fuscq; deq; omnia ferebat.
 Sed posteaquàm è medio sublata est, jacuit
 deinceps stercoreibus contemptior: sine
 spiritu, sine motu & sine voce. Nec
 jam eorum habetur ratio, nec ulla fit
 mentio. Quippe ea mortuorum fors
 est; & is qui amplius non est, nihil est.
 Qui autem nihil est, quid tandem agere
 potest? Contrà is qui agit & operatur,
 quique plus valet quàm si ipsi quibus vi-
 ta suppedit, qua ratione existimabitur
 nõ esse: quòd si corporis oculis non cer-
 nitur, at judicandi facultas non consistit
 in sefuo: nec artium rationes aut specula-
 tiones scientiarum, sensib^o corporis per-
 cipimus: nec mentem quæ in hominib^o
 est, nedum Dei virtutem ullus unquam
 oculis vidit: verùm ejusmodi res ex

ipsis operibus cognosci solent. Quocirca etiam in Servatore nostro, invisibilis ejus vis ac potestas ex operibus perspicienda ac dijudicanda est: utrum scilicet tot illustria facinora quæ ab illo etiam geruntur, viventis esse omnino confitendum sit; an dicendum, ejus qui non sit ea esse; an stulta omnino nec ulla ex parte coherens hæc quaestio. Eum enim qui non est, qua ratione aliquis esse dixerit? Siquidem omnium consensu & suffragiis constat, id quod non est, nec posse quicquam, nec agere, nec operari. Hæc quippe viventium natura est: mortuorum verò contraria. Opportunum nunc tempus est, ut ea quæ a Servatore nostro hac ætate perfecta sunt, inspiciamus: & Dei viventis opera spirantia contemplemur. Quomodo enim tam præclara facinora, non essent viventis, ejusque adeò qui Dei vitam vivat opera spirantia. Quamnam verò illa sunt inquit? audi si placet. Nuper quidam qui Deo bellum indixerant, oratoria ejus cum ingenti pertinacia, nec minori cum militum robore, ab ipsis fundamentis everterunt; & Ecclesias illius penitus abolere studuerunt; omnibus machinis Deum invisibilem oppugnantes, & impiarum vocum tela in eum conjicientes. Sed invisibilis Deus, invisibili eos ultus est modo. Statim igitur illi solo dei nutu è medio sublati, qui prius in deliciis vitam agebant; qui beatissimi; qui quasi Dii ab omnibus prædicabantur; qui multis annorum spatii Imperium præclare ac feliciter gesserant, quandiu pacem & amicitiam coluerant cum illo quem postea oppugnaverunt. Verùm ubi mutatâ sententiâ Deo bellum inferre ausi sunt, Diis suis tanquam antesignanis & propugnatoribus in acie adversus Deum nostrum oppositis; illicò momento nutu ac potentia, cuncti scelerum suorum pœnas dederunt: adeò ut terga dantes cedentisque ei cui bellum intulerant, divinitatem ipsius sicut reliqui confiterentur; & planè contraria iis quæ paulò ante tentaverant concedere ac permittere maturarent. Continuò igitur Servator noster victoriæ tropæa ubiq; terrarum crexit, templisq; sanctissimis & oratoriis consecratis universum orbem de integro exornavit; & in urbibus ac pagis, in agris ac desertis Barbarorum locis, fana ac delubra in honorem unius omnium Regis ac Domini dedicavit. Unde etiam Domini voca-

CAPUT
XVII

Α κεν ἐπινοεῖσθε διὸ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Σατι-
ρεῖας, τὴν ἀφανῆ δυνάμιν αὐτῆς, ὡς οὐκ ἔστι
ἐν τῶν ἔργων ἐπισκοπεῖν καὶ διακρίνειν, ἕτεροι
ζῶντες ὁμολογεῖν τὰ εἰς ἐτι δεῦρος ὡς αὐτῆς
κατορθώματα. εἴτε καὶ μὴ ὄντων εἰναί γε
ἡμῶρον καὶ ἀσύστατον τὸ ἐρώτημα τὸν γὰρ μὴ
ὄντα, πῶς ἀντις εὐλόγως εἰναί ποῖς εἴγε τοῦ
ὄν πάσας ψήφοις ἀπαπέφανται, καὶ
δυνάσταται, εἰδ' ἐνεργεῖν, εἰδ' ἐπράξῃ αὐτῆ
γὰ φύσις νεκρῶν. ζῶντων ἢ ἡ ἐναντία. Εἴτα
δὴ καμῶς ἀπὸ τῆς εἰρησαστῆς ἡμετέρας Σατιρεῖας
τὰ κατ' ἡμᾶς ἀποτελέσματα, καὶ ὡντων
Θεῶ ἔργα ζῶντα συνδέειν εἰ γὰρ ἢ ζῶντων
καὶ Θεῶ ζῶντων ὡς ἀληθῶς ζῶντων ἔργα ζῶντων
τα τυγχάνει τὰ τοιαῦτα κατορθώματα, τίνα
δὴ τὰυτὰ ἐρωτᾶς, μαίτανε. θεομαχί-
νές πρώτω, τῶν αὐτῶ ὡς εὐσευκτημένων τῶν
κοδομάς, σὺ πλείονι φιλονεικία, καὶ σὺ
μαίτων δυνάμει τε καὶ χειρὶ ἐκ βαδίζων ἀν-
εῦθοντες καθήκον, ἀφανείς τε ἀπὸ καθήκον
τῶν ἐκκλησίας. πάσας τε μηχανάς τῶν
τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐρώμῃρον ἐπολεμῶν, βαλόν-
τες καὶ ἀκοντίζοντες μυριάς λόγων βολῶν
ὁ δὲ ἀφανής, ἀφανῶς ἡμῶν αὐτοῦ. εἰδ' οἱ μὴ
εἰκέτ' ἦσαν ἐνὶ Θεῶ νέυματι, οἱ ὡς μὴ
τυφλοὶ καὶ τυσευδαίμονες. οἱ τινες ἰσθῶν
ὡς αὐτῶ τῶν ἦσαν ἡμῶν ἔργα. οἱ μακρῶς
ἐτῶν ἀειόδοις διαπεσπῶς τῶν ἐν χλῶ ἐν-
ναντες, ὅτε δὴ τὰ πρὸς τὸν ὕπερον πολέμῶν
τὰ φίλα τε καὶ αὐτοῖς καὶ ἐβελῶν ὡς ἡ μετα-
βαλλόμενοι θεομαχῶν ἐτόλμων, τῶν αὐτῶ
θεῶς ὡς εὐσευκτικῶν καὶ προασιπῶν ἀντι ὡς
τάποντες τῶν ἡμετέρω, αὐτίκα μὴ καμῶν
πῆ, καὶ Θεῶ νέυματικῶ δυνάμει τῶ
μῶν, δίκας ὑπέχον οἱ πάντες τῶν τε
μῶν ὡς ὡς ἀχρῶν τῶν πολέμῶν καὶ
νῶτα δῶντες αὐτῶ τῆς θεότητι σὺν ὡς
συγχρῶν τε ὡς ἀπὸ τῆς πῆν τῶν ἀντι τῶν
τετολμῶν, ὄλοχρῶς ὡς εὐσευκτικῶν
πῆν νικητήρια παρὰ χρῶν πανταχῶ
ἀνίστη. ναοῖς τε ἀγίοις καὶ ὡς εὐσευκτικῶν
νοῖς ἀφιερῶσιν, τῶν σὺν πασαν οἰκτιρῶν
αὐτῶ ὡς ὑπαρχῆς κοσμήσας κατὰ πόλεις
καὶ κώμας, χρῶν τε πάσας καὶ τῶν Βαρ-
βάρων ἐξήμῶς, ἰεραὶ καὶ τεμῶν ἐν τῶ
Βασιλείῳ Θεῶ τῶ δὴ καὶ τῶν ὄλων δεσποτῆ καὶ